

De Arabische revoluties

André Mommen

De hele Arabische wereld is in de greep van revolutionaire bewegingen. De urbane massa's, soms aangevuld met tribale groepen, zijn overal in de Arabische steden massaal op straat verschenen. Eerst was dat in Westerse ogen een verademing. Daarna werd het al snel als een drama beleefd. De media lieten schokkende beelden zien. Maar ze gaven wel de burger moed. Eindelijk leek bewezen dat al die moslims aan de andere kant van de Middellandse Zee niet allemaal rabiate fundamentalisten en dito terroristen zijn. Ze bleken vatbaar voor het democratische virus.

Het lijkt er dus steeds meer op alsof de Arabisch sprekende wereld ineens naar democratie verlangt. Men kan de helaasheid der dingen immers niet ontkennen. Zeker toen ook de infame Khadaffi met volksoptstanden te maken kreeg. Dat was voor iedereen een verrassing. Toen de urbane massa's Ben Ali en zijn klik in Tunesië wegjoegen, dacht men nog even aan een voorbijgaande oprisping. En toen zich de onrust naar Egypte verspreidde, dacht men aan "besmetting". Nu weten we alweer beter. Want dictatuur is een ernstige aandoening; democratie is de gezondheid zelf. Hier gaat het echter niet om naïeve beeldvorming, maar om revoluties die de Arabische wereld op hun kop zetten.

Van de andere kant kwam ook de angst bovendrijven. Om die angst te bezweren, zeker als er bloed vloeit, haalt men graag een bloem boven. Hoe heetten ze ook weer al die revoluties met een bloem in de loop van het geweer? Aster, anjer, oranje of jasmijn ... Doch aanvankelijk was er nog niets dramatisch aan de hand. Maar toen in Libië de stammen de wapens bovenhaalden, brak de beurspaniek uit. Toen doemde het spookbeeld van een langdurig conflict in Europa's achtertuin op. Met

vluchtelingenstromen die zich via Italië en Griekenland een weg naar de vleespotten van Fort Europa willen banen. En van moslimfundamentalisten die daarna in de Arabische landen de macht grijpen en de oliekraan dichtdraaien. Waarna de burgeroorlogen zich naar Europa konden voortplanten in een sfeer van economische neergang. Dit doemscenario zou wel dra het reactievermogen van de Europese kanselarijen verlammen.

Maar daar gaat het in wezen niet om. De huidige revolutionaire vloedgolf over de Arabische wereld is vooral de uitdrukking van een eeuw economische, sociale en politieke onderontwikkeling. En van het complexe voortbestaan van twee soorten Arabische regimes. Regimes die sinds de dekolonisatie na de Tweede Wereldoorlog met elkaar overhoop lagen, nl. de reactionaire kern van de Arabische monarchieën en de militaire of nationalistische regimes elders. Wat die regimes allemaal gemeenschappelijk hebben, is echter hun

afhankelijkheid van de aardoliebaton. De huidige omwentelingen staan dan ook in het teken van de herverdeling van de aardolierente. En die uitgelaten "democratische" massa's in de miljoenensteden weten dat maar al te goed. Evenals de kamelendrijvers in de binnenlanden. Ze willen allemaal hun deel van de buit.

De situatie is duidelijk. Enkele Arabische staten zwemmen in de petrodollars. De oliesjeiks die er meestal de absolute macht uitoefenen, hebben geen enkele reden om zich het lot van de arme medemensen aan te trekken. Tenzij om hun goede wil af te kopen. De arme Arabische landen, de Palestijnse rompsstaat op de westelijke Jordaanoever op kop, zijn daardoor cliëntenstaten van deze oliesjeiks geworden. Ze krijgen mondjesmaat geld van hen. En ze mogen misschien rekenen op hun steun in het kader van de mythische Arabische Liga. Dit terwijl de Verenigde Staten er over waken om dit evenwicht op de slappe koord in stand te houden. Maar altijd met

pijn en moeite. De Arabische staten, arm of rijk, hebben immers last van een demografische explosie. Daardoor zijn hun steden geëxplodeerd. Deze urbane massa's moeten, bij gebrek aan voldoende economische groei, met voedselsubsidies en sociale uitkeringen onder controle worden gehouden. Men is nu op een punt gekomen dat dit systeem is vastgelopen.

Er ontwikkelde zich inmiddels, dit dankzij het onderwijs, een geproletariseerde middenklasse. De werkloosheid onder deze jongeren die men tot de "middenklassen" zou kunnen rekenen, is echter fenomenaal en vooral, gezien de gegeven omstandigheden, uitzichtloos. Men neemt aan dat de werkloosheid in alle Arabische landen, gaande van Marokko tot Oman, rond de 40 procent moet schommelen. Dit verklaart de explosieve sociale situatie in deze landen. Het mag een wonder heten dat niet eerder de vlam in de pan is geslagen. De explosie kwam er doordat er geen veiligheidsventiel meer was. Tot voor kort konden vele ondernemende werkloze jonge mannen een baan in het buitenland vinden. Arme Marokkanen en Algerijnen maakten de oversteek naar Fort Europa. Deze laatste emigratie is door restrictieve bepalingen fors afgeknepen. Werkloze Egyptenaren trokken vooral naar de Golfstaten of Libië voor werk in de oliewinning en -raffinage. Aan die emigratie kwam ook goeddeels een einde. Omwille van diverse redenen. De olieboom is niet meer wat hij is geweest. Nieuwe technologieën hebben de vraag naar Westerse onderaannemers versterkt. De Arabische oliesjeiks hebben intussen hun gemakkelijk gewonnen geld op Westerse bankrekeningen gezet of ze investeren speculatief in vastgoedprojecten in eigen land. Voor dat laatste hebben ze weer Westerse projectontwikkelaars, specialisten en bouwvakkers nodig. Ze zijn ook bang voor sociale onrust onder de geïmporteerde arbeidskrachten. Dus liever geen Arabisch sprekende moslims meer, maar wél Aziaten. Deze laatsten worden dan ook massaal ingevlogen. In Libië zouden tot voor kort bijvoorbeeld 33.000 Chinese arbeiders aan de slag zijn geweest. Want Chinese bedrijven werken alleen met eigen werkvolk. Kortom, dit is een schoolvoorbeeld van de ontwikkeling van de onderontwikkeling.

Nu alle deuren op slot zitten, moesten de Arabische urbane massa's wel in beweging

komen. En ze richten zich daarbij vooral tegen de regerende militaire bureaucratieën. Want die hebben meer dan de oliesjeiks elders een functionele binding met de massa's. Deze urbane massa's willen immers een grotere hap uit de koek krijgen in plaats van het geld te zien verdwijnen in de zakken van militairen en bureaucraten. Dat is iets waarvoor democratische besluitvorming een uitkomst kan bieden. De onvrede over de militaire bureaucratieën is echter van vrij recente datum. De urbane massa's hebben decennialang hun bureaucratieën ondersteund. Ze symboliseerden immers militaire nationale trots en nationale onafhankelijkheid. Ze verschaften daarbij duizenden officiersbanen aan jonge mannen die zo van een decent inkomen, van sociale voordelen en daarna van een pensioen konden genieten. Ze zorgden tevens voor sociale mobiliteit. Probleem was dat deze militaire bureaucratieën zich meester maakten van complete segmenten van de economie. Ze slokten een steeds groter deel van het staatsbudget op waardoor de opbrengst van de economische groei hen toeviel. Al geruime tijd is de militaire en sociale functie van deze militaire bureaucratieën uitgespeeld. Ze zijn niet alleen log en duur, maar hun enorme staande legers met veel tanks hebben in een tijdperk van technologische oorlogsvoering nauwelijks nog een operationele functie. De oorlog in Irak heeft dat duidelijk aangetoond. Dat heeft iedereen gezien.

Alleen met Amerikaanse steun kunnen deze militaire regimes nog hun straaljagers laten vliegen. Deze regimes zijn dus nog allesbehalve "revolutionair". Hun "nationalisme" is mythisch. Hun "progressisme" is verdampt. Ze kunnen de urbane massa's, die wanhopig naar een inkomen op zoek gaan, geen nationale trots of sociale promotie meer bieden. Dramatisch hierbij was dat door de oliewinning de buitenlandse investeerders met hun technici hun gang konden gaan. Ze brengen hun eigen specialisten mee. Voor de eigen mensen resten daarna dan de ondankbare baantjes waarvoor zich ook nog eens goedkope Aziatische arbeidskrachten aanmelden. Olie en geld verdwijnen dus naar het buitenland. De neringdoende middenklassen verkommeren hierdoor. De dienstverlenende beroepen zakken tot bedelaarsniveau af.

Internationaal zit de Arabische wereld ook volledig klem. Als vanouds konden de ontwikkelde en nu ook de zogenaamde "emergerende" economieën de individuele Arabische landen op een uitgesproken cynische manier tegen elkaar uitspelen. Zo moeilijk was dat niet. De Arabische satrapen kiezen vandaag nog altijd eieren voor hun geld. Ook in het Israëlisch-Palestijns conflict. Hierin fungeert Egypte al vele jaren als de vazal van Washington. In ruil voor het open houden van het Suezkanaal voor schepen varende onder elke vlag krijgt Egypte voor elke dollar die Washington aan Israël geeft ook een dollar in ruil. Van een wafelijzerpolitiek gesproken. Door dit soort deals kon het Westen de revolutionaire geest in de Arabische fles houden. Helaas, maar die is nu toch ontsnapt. Zoals de recente volksoptstanden aantonen. Ook in de Arabische oliekoninkrijken. Want ook hier in deze bastions van conservatisme is de onvrede toegenomen. Vooral als gevolg van de exponentiële bevolkingsgroei. Telde Saoedi-Arabië een eeuw geleden nog goed 1 miljoen inwoners, nu al nadert men de 30 miljoen. Deze feodale regimes zullen allicht wat ballast moeten uitgooien. In Koeweit is dat democratiseringsproces geruime tijd geleden in gang gezet. Maar dat gebeurde pas nadat Saddam in 1991 was verdreven.

Er wordt in de *Westerse* machtscentra geopperd dat het de hoogste tijd is voor een algehele modernisering van de Arabische regimes. De verdeling van de olierente zou volgens duidelijke en transparante criteria moeten gebeuren. Maar intussen moet de olie wel blijven vloeien. Hebben de revolutionaire en democratische bewegingen dan geen perspectief te bieden? Eigenlijk maar weinig. Het streven naar een autonome economische ontwikkeling zal, ook door de eventueel gedemocratiseerde regimes, al snel onder internationale economische druk worden omgebogen. Het privatiseren van de staatsbedrijven zal allicht de neoliberale krachten vrij spel geven. Dat is iets wat al die beter opgeleide jongeren en vrouwen over wie met zoveel vertedering in de Westerse media wordt bericht, eigenlijk wel willen. Modernisering heet hier liberaal kapitalisme en afbraak van de rudimentaire welvaartsstaat die de "armen" van eten voorziet.

Is de zogenaamde Arabische lente dan een strovuurtje? In zekere zin wel. De oliebelangen zullen ook nadat het revolutionaire stof is gaan liggen een bepalende rol blijven spelen. Want noch het Westen, noch China die de bepalende spelers in de regio zijn, kunnen zich geen tijdelijke daling van de aardolieproductie permitteren. Er moet dus hoogdringend orde op zaken worden gesteld. Aan luizen in de pels heeft men niets. Weg dus met die infame Khadaffi en lang leve de parlementen van de hoop. Maar ook dát is voor de opportunistische Europese en Amerikaanse regeringen nooit een principieel uitgangspunt geweest. De oliekraan moet, wat er ook mag gebeuren, openblijven. En dan wil men er graag de spelregels van het volkenrecht bijhalen die stellen dat non-interventie in de binnenlandse politiek een groot goed is. Het initiatief is dan aan een diplomatiek offensief. Helaas, maar in het geval van Khadaffi kon men niet meer doen alsof er niets aan de hand was. Het probleem was dat niemand wist door wie Khadaffi en zijn klik te vervangen.